

برنامه‌ریزی و طراحی خیابان با رویکرد آموزه‌های هنر ایرانی-اسلامی

مهدی محرری^۱، فرشته احمدی^۲، مهدی نقی‌زاده^۳، شیرین طغیانی^۴

^۱ گروه شهرسازی، دانشکده هنر، معماری و شهرسازی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران، moharreri.mahdi@gmail.com

^۲ (نویسنده مسئول) گروه شهرسازی، دانشکده هنر، معماری و شهرسازی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران، fereshteahmadi2004@yahoo.com

^۳ گروه شهرسازی، دانشکده هنر، معماری و شهرسازی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران، dr_mnaghizadeh@yahoo.com

^۴ گروه شهرسازی، دانشکده هنر، معماری و شهرسازی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران، toghyani.shirin@gmail.com

چکیده

خیابان‌ها فضاهای عمومی شهر هستند که ساختار شهرها را شکل می‌دهند و برخی از آن‌ها به‌مثابه فضای شهری عمل می‌کنند و نیازمند توجه مدیران، مسئولان، برنامه‌ریزان و طراحان شهری هستند. احداث خیابان‌های جدید در بافت قدیم یا جدید شهرها، تعریض خیابان‌ها و نگهداری از آن‌ها؛ موجب ایجاد چالش‌های متنوع در جنبه‌های مختلف شهر می‌شود. هدف از انجام این پژوهش بررسی مبانی و اصول طراحی خیابان شهری و بیان راه‌کارهایی برای ارتقای کیفیت خیابان‌های شهری با تمسک بر آموزه‌های اسلامی و فرهنگ و هنر ایرانی است. جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز از طریق مشاهده، برداشت‌های میدانی و مطالعات اسنادی و تحلیل اطلاعات و داده‌ها، به کمک بهره‌گیری از روش‌های تحلیلی و توصیفی، مستندسازی و تحلیل گرافیکی صورت گرفته است. کیفیت شهرها وابسته به کیفیت خیابان‌ها هستند و کیفیت خیابان‌ها نیز برآمده از جزئیات خیابان‌ها هستند. برای ارتقاء کیفیت شهرها می‌توان کیفیت فضاهای شهری از جمله خیابان‌ها را افزایش داد. این تحقیق به بیان شاخص‌های تأثیرگذار بر روی کیفیت خیابان‌ها می‌پردازد و آن‌ها را به پنج دسته کلی که عبارت‌اند از: عملکردی، زیباشناختی، زیست‌محیطی، آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی تقسیم می‌کند. اطلاع از جهان‌بینی، اقلیم، نیازها و فرهنگ مردم هر شهر برای برنامه‌ریزی و طراحی خیابان شهری واجد اهمیت است. در این نوشتار شاخص‌های بسیاری بیان شدند که همگی آن‌ها در طراحی، نگهداری و ارتقای خیابان‌های موجود مؤثر هستند.

اهداف پژوهش:

۱. تدوین اصول طراحی و برنامه‌ریزی خیابان شهری با بهره‌گیری از آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی.
۲. ارائه نمونه راه‌کارهای پیشنهادی برای برنامه‌ریزی، طراحی و برخورد با خیابان شهری باتوجه‌به آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی.

سؤالات پژوهش:

۱. شاخص‌های مؤثر در برنامه‌ریزی، طراحی و مدیریت خیابان شهری باتوجه‌به آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی چیست؟
۲. نمونه راه‌کارهای پیشنهادی برای برنامه‌ریزی، طراحی و برخورد با خیابان شهری باتوجه‌به آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی چیست؟

اطلاعات مقاله

مقاله پژوهشی

شماره ۵۰

دوره ۲۰

صفحه ۶۶۲ الی ۶۸۴

تاریخ ارسال مقاله: ۱۳۹۹/۰۷/۲۹

تاریخ داوری: ۱۳۹۹/۰۹/۱۸

تاریخ صدور پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۱۹

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۶/۰۱

کلمات کلیدی

خیابان شهری،
آموزه‌های اسلامی،
فرهنگ ایرانی،
طراحی شهری.

ارجاع به این مقاله

محرری، مهدی، احمدی، فرشته، نقی زاده، محمد، طغیانی، شیرین. (۱۴۰۲). برنامه‌ریزی و طراحی خیابان با رویکرد آموزه‌های هنر ایرانی اسلامی. مطالعات هنر اسلامی، ۲۰(۵۰)، ۶۶۲-۶۸۴.

 [dori.net/dor/20.1001.1.1735708.1402.20.50.78](https://doi.org/10.22034/IAS.1735708.1402.20.50.78)

 dx.doi.org/10.22034/IAS.2021.252598.1409

مقدمه

رشد و توسعه روزافزون شهرهای ایران به‌خصوص بعد از سال ۱۳۰۰، موجب ایجاد خیابان‌های جدید در بافت قدیم شهرها، ایجاد خیابان‌های جدید در بافت خالی پیرامون شهرها برای توسعه‌های آتی و همچنین تعریض خیابان‌های قدیمی‌تر برای پاسخگویی بهتر شده است. در رابطه با ایجاد خیابان‌های جدید در بافت قدیم شهرها می‌توان مثال‌های بی‌شماری را برای شهرهای ایران آورد که در بین سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰ بسیار ملاحظه می‌شود. البته امروزه نیز خیابان‌کشی‌هایی نظیر آن دوران به چشم می‌خورد. در رابطه با ایجاد خیابان‌های جدید در بافت خالی پیرامون شهرها برای توسعه‌های آتی، سابقه آن برمی‌گردد به نیم‌قرن پیش و آغاز طرح‌های جامع و تفصیلی در ایران که این قبیل خیابان‌کشی‌ها عموماً در این طرح‌ها دیده می‌شوند. همچنین تعریض خیابان‌های قدیمی برای پاسخگویی بهتر سال‌هاست که در حال انجام است و این تعریض‌ها نیز معایب بسیاری دارد که در علم شهرسازی مخالفان پرشماری نیز دارد. تجملاتی‌شدن و بهره‌گیری از ظواهر، طرح‌ها و برندهای غربی، چهره خیابان‌ها را بیش از پیش غربی ساخته و از خیابانی که انتظار می‌رود واجد خصایص اسلامی باشد و خالق فضاهای ذکر و نمود ایرانی داشته باشد، بیشتر فاصله می‌گیرد. حال اگر این خیابان شهری گام به‌سوی غفلت و تجمل‌گرایی بردارد، می‌تواند آسیب‌های جبران‌ناپذیری را بر ایدئولوژی و فرهنگ شهروندان شهرهای ایران که برگرفته از مفاهیم و ارزش‌های اسلامی و ایرانی است، وارد کند. به نظر می‌آید نقطه اشتراک دیگری که در شهرهای ایران رخ نمایی می‌کند، نبود توجه لازم به حرکت انسان در خیابان و تمرکز بر ترافیک وسایل نقلیه است.

به نظر می‌رسد مصالح غیربومی، کالبد عاریه از غرب، فقدان فضاهای ذکر و بی‌توجهی به حضور انسان موجب شده تا خیابان‌های شهرهای امروز ایران حال و وضع مطلوبی نداشته باشند. حتی خیابان‌های مطلوبی که در گذشته به‌وجود آمده‌اند و دارای جداره‌ها و مصالح مطلوب و بومی بوده و به‌نحوی برنامه‌ریزی و طراحی شده‌اند که در آن‌ها فضاهای ذکر نمود دارند، گام در جهت امیال و اغراض اقتصادی و مالی سرمایه‌گذاران و مالکان نهاده و آن ویژگی‌های مطلوب را از دست داده‌اند. همچنین زمانی که فردی در خیابان‌های شهرهای مختلف ایران قدم می‌زند، تفاوت‌های محسوس را مشاهده نمی‌کند. این تفاوت‌ها می‌تواند در مصالح به‌کار رفته در جداره‌های خیابان شهری و یا خود خیابان شهری باشد. این‌طور به نظر می‌رسد که شهرهای امروز ایران بدون هیچ برنامه‌ی خاصی برای نماهای خیابان‌های شهری، به سمت الگوهای سلیقه‌ای رفته و جداره‌های خیابان‌های شهری با آشفتگی روبه‌رو می‌شوند و این موضوع در حالی است که اکثر شهرهای ایران دارای الگوها، مصالح، طرح‌ها و هنرهای بومی خود هستند و می‌توان اکنون نیز همچون ادوار گذشته از این پتانسیل‌های بومی بهره‌جست. البته باید اذعان داشت که این پژوهش به‌دنبال ارائه الگو برای طراحی خیابان‌های شهری نخواهد بود و در راستای تدوین اصول و مبانی برای برنامه‌ریزی و طراحی خیابان‌های شهری مبتنی بر آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی، گام برمی‌دارد.

امروزه خیابان یکی از اصلی‌ترین عناصر شهری است که به‌دنبال برخی ضرورت‌ها از جمله مسیر حرکت سواره و پیاده بودن، در بر داشتن اماکن و فعالیت‌های مختلف تجاری و تفریحی در مجاورت خویش و تبلیغاتی که به هر حال درباره فضای شهری و عمومی بودن آن ترویج می‌شود، توجهی در خور را طلب می‌نماید. این توجه وقتی تشدید می‌شود که غرض پاسخگویی به نیازهای متنوع کسانی که در خیابان حضور می‌یابند با رعایت ویژگی‌های فرهنگی و بومی آنان باشد. به این ترتیب است که تقلید الگوها و به‌کار بستن اصول و معیارهای بیگانه نمی‌تواند خلق خیابان‌های ایرانی را به‌دنبال داشته باشد. تحقیق حاضر بر آن است تا با توجه به مبانی فکری و فرهنگی اسلامی و ایرانی اصولی را تدوین کند که با استناد بر آن‌ها بتوان معیارهای طراحی مطلوب خیابان ایرانی را به انجام رساند. در طراحی خیابان‌های جدید به ساده‌ترین موضوعاتی که در سال‌های دور مورد توجه بوده‌اند، توجهی نمی‌شود و مسئولان، برنامه‌ریزان و طراحان شهری از آن‌ها غافل هستند. جهت‌گیری قطعات حاشیه نسبت به خیابان، کاربری‌ها و فعالیت‌ها، نقش و عملکرد خیابان، اتصال، ارتباط و همجواری با خیابان‌های هم‌عرض و هم‌نقش پیرامون؛ از جمله موضوعاتی هستند که در خیابان‌های جدید نادیده گرفته می‌شوند. پژوهش درباره احداث خیابان‌های جدید از اهمیت و ضرورت فراوانی برخوردار است، زیرا با ادامه فرآیند کنونی در مورد احداث خیابان‌های جدید (چه در بافت قدیم و چه در بافت جدید)، بر مشکلات شهرها رفته‌رفته افزوده خواهد شد و برای شهروندان دغدغه خاطر به‌وجود خواهد آمد. تعریض خیابان‌ها مسئله‌ای است که شهرهای امروز با آن دست به‌گریبانند. تعریض خیابان‌ها، جداره‌های قدیمی و تاریخی خیابان‌ها را که نزد مردم دارای ارزش و هویت هستند، از بین می‌برد و جداره‌های جدید هم نیازمند گذشت زمان بسیاری هستند تا صاحب هویت شوند. همچنین نگهداری و ارتقای خیابان‌های موجود یکی از موضوعات بسیار مهم پیش روی مدیریت شهری است.

روش تحقیق این نوشتار، توصیفی تحلیلی است؛ جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز به صورت کتابخانه‌ای و میدانی و از طریق بررسی اسنادی و مشاهده و تحلیل اطلاعات و داده‌ها، به کمک تحلیل محتوا و از طریق فرامطالعه ساختاری و فرامطالعه محتوایی صورت گرفته است و بدین‌صورت به دسته‌بندی و معرفی مبانی نظری و چارچوب نظری پژوهش پرداخته شده است. در ادامه و در قالب چارچوب نظری پژوهش نمونه راه‌کارهایی برای برنامه‌ریزی و طراحی پژوهش آورده شده است.

در حیطه این پژوهش و به‌طور مشخص خیابان شهری در سالهای اخیر پژوهش‌هایی صورت گرفته است. اخوان و همکاران در سال ۱۳۹۷ در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی تاثیر عوامل محیطی-کالبدی بر سرزندگی و کیفیت خیابان‌های شهری (مطالعه موردی: خیابان‌های نادر و انقلاب شهر ساری)»، عابدپور و طبیبیان در سال ۱۳۹۷ در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی مشخصه‌های مناظر طبیعی در خیابان‌های شهرهای اسلامی (بررسی تطبیقی سه خیابان در شهر ملاکا در مالزی و خیابان چهارباغ در شهر اصفهان)»، علی‌پور اصفهانی در سال ۱۳۹۷ در مقاله‌ای با عنوان تدوین مدل نظری مؤلفه‌های مؤثر بر سرزندگی اجتماعی خیابان (مورد مطالعه: خیابان تاریخی سپه، اصفهان)، علیزاده مقدم و همکاران در سال ۱۳۹۷ در مقاله‌ای با عنوان «بازطراحی مسیر عابر پیاده با رویکرد ارتقاء کیفیت حضورپذیری افراد در بافت

تاریخی شهر یزد، نمونه موردی: پیاده‌روی خیابان فرخی شهر یزد»، سلیمانی و همکاران در سال ۱۳۹۶ در مقاله‌ای با عنوان «بررسی تاثیر طراحی شهری بر رفتار و اخلاق شهروندان (مطالعه موردی: خیابان‌های امام، مدرس و کاشانی ارومیه)»، حبیب‌زاده کوزه‌کنانی و عبدالله‌زاده‌طرف در سال ۱۳۹۵ در مقاله‌ای با عنوان «طراحی شهری خیابان در جهت ارتقاء حس مکان؛ مطالعه موردی: خیابان گلشن راز شبستر»، نقصان‌محمدی و دهقان در سال ۱۳۹۳ در مقاله‌ای با عنوان «بوم‌محوری در طراحی فضاهای شهری فراغتی در ایران، بررسی تطبیقی ابعاد و مؤلفه‌های سرزندگی در خیابان‌های قیام و دهم فروردین شهر یزد»، شهابیان و پیرایه‌گر در سال ۱۳۹۲ در مقاله‌ای با عنوان «بررسی پایداری اجتماعی در دو خیابان مطهری و ۲۲ بهمن شهر رشت» و نقصان‌محمدی و همکاران در سال ۱۳۹۱ در مقاله‌ای با عنوان «طراحی فضای شهری بوم‌گرا در توسعه‌های جدید شهری: آشتی توسعه و پایداری با تأکید بر طراحی بوم‌گرا در خیابان‌های شهر یزد»؛ پژوهش‌هایی مرتبط با موضوع این نوشتار بیان کرده‌اند. در جدول ۲ میزان هم‌پوشانی شاخص‌های مطرح شده از سوی این پژوهشگران با شاخص‌های مطروحه از سوی نگارندگان آمده است.

۱. جهان‌بینی و فرهنگ

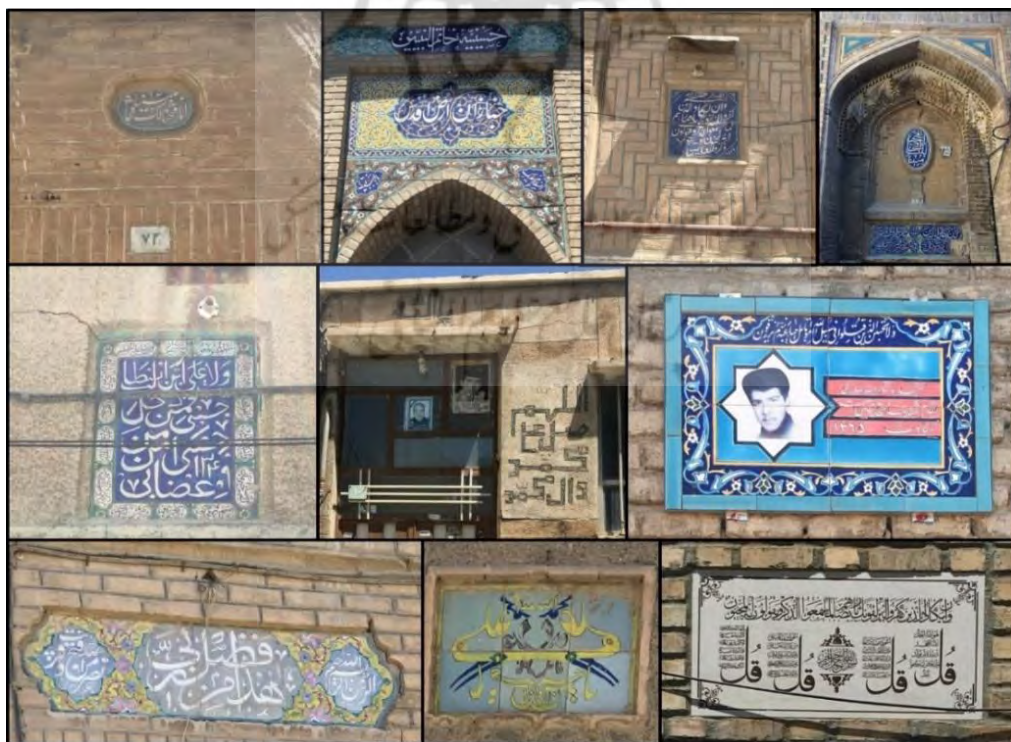
در حقیقت هر شهری محوری است از تجمع ارزش‌هایی که تمدنی را می‌سازند؛ در نتیجه، تصویر جهان را براساس یک جهان‌بینی به‌وجود می‌آورند (بمات، ۱۳۶۹: ۹۷؛ به نقل از پاپلی یزدی و رجبی سناجردی، ۱۳۸۹: ۱۴۲). در واقع شهرها را انسان‌ها می‌سازند و اگر شهرها با یکدیگر متفاوتند به دلیل آن است که اعتقادات، جهان‌بینی و نوع نگرش آن‌ها به جهان و زندگی با هم متفاوت است؛ البته دلایل بسیاری وجود دارند که موجب تفاوت شهرها با یکدیگر می‌شوند، از جمله اقلیم، دوره زمانی، سطح تکنولوژی و غیره که در گذشته به آن‌ها اشاره شد. «در شکل‌گیری معماری ایران، نظر، جهان‌بینی و تفکر ارتباط بسیار نزدیک با فضا داشته است» (دیبا، ۱۳۷۸: ۳۱؛ به نقل از حبیبی، ۱۳۹۵: ۲۳۶). جهان‌بینی بر بسیاری از عوامل همچون فرهنگ شهر و شهروندان و کالبد شهرها تأثیر می‌گذارد. شهرهایی که توسط مسلمانان در کشورهای اسلامی ساخته شده‌اند از جهات بسیاری به یکدیگر شبیه بوده و از جهت‌های بسیاری نیز تفاوت دارند. به‌نظر می‌رسد تفاوت‌ها بیشتر به دلیل عواملی همچون زمان، مکان، اقلیم و غیره هستند. «آنچه ما از آن به‌عنوان سبک معماری نام می‌بریم، در واقع نموداری مجسم از نظام ارزشی جامعه است و نمودی از سیستم کلی حاکم. با تغییر کردن تناسب بین ایدئولوژی، دانش یا هنر، سبک نیز تغییر می‌کند» (گروتز، ۱۳۷۵: ۵۵؛ به نقل از پاکزاد، ۱۳۸۹: ۷۲). تفاوت‌ها و تغییرات سبک معماری امروز را می‌توان در تغییرات نیازها، تکنولوژی و ایدئولوژی شهروندان دنبال کرد.

در فرهنگ فارسی عمید در جلوی کلمه فرهنگ این‌طور آمده است: «فرهنگ، علم، دانش، ادب، معرفت، تعلیم و تربیت. آثار علمی و ادبی یک قوم یا ملت و نیز به معنی کتاب لغت، کتابی که شامل لغات یک زبان و شرح آن‌ها باشد» (عمید، ۱۳۶۳: ۹۵۳). در فرهنگ معین نیز در مقابل کلمه فرهنگ این‌طور آمده است: «فرهنگ، ادب (نفس)، تربیت، دانش، علم، معرفت» (معین، ۱۳۸۷: ۷۸۹). به‌نظر می‌رسد فرهنگ، موضوعی شخصی است که برای هر فرد به‌صورت مجزا

تعریف می‌شود و شکل می‌گیرد. اما برای هر کجا می‌توان اشتراکاتی در نظر داشت و در هر جامعه‌ای اشتراکات بیشتری را ملاحظه کرد. به عنوان مثال فرهنگ فردی که مسلمان است با مسلمانان اشتراکات بیشتری دارد تا با مسیحیان و یا فردی که ایرانی است اشتراکات بیشتری با ایرانیان دارد تا دیگر کشورها. پس می‌توان گفت هرچه بتوان جامعه‌ای را خردتر نمود، می‌توان اشتراکات بیشتری نیز پیدا کرد؛ اما نمی‌توان برای همه افراد فرهنگ یکسانی تلقی داشت و با جزءتر نمودن جامعه به فرهنگ کاملاً یکسانی رسید. مانند این است که گفته شود دو برادر دوقلو فرهنگ کاملاً یکسانی دارند، که این سخن صحیحی نیست. نمی‌توان انتظار داشت که حتی دو نفر فرهنگ یکسانی داشته باشند. اما می‌بایست سعی بر آن نمود تا فرهنگ‌ها را به هم نزدیک‌تر کرد و نقاط اشتراک آن‌ها را افزایش داد. کالبد شهرها یکی از موضوعاتی هستند که با تمسک بر آن‌ها می‌توان فرهنگ جامعه‌ای را هدایت کرده و پرورش داد.

۲. یافته‌های پژوهش

به نظر می‌رسد، برنامه‌ریزان، طراحان و مدیران شهری کم‌تر موضوعات فرهنگی را در طرح‌های شهری لحاظ می‌کنند و اکثر اوقات از آن غافل هستند و پس از مدتی شکست طرح‌ها را مشاهده می‌کنند، اما به چرایی شکست پی‌نمی‌برند. همان‌طور که در تصویر ۱ ملاحظه می‌شود، کالبد شهرها برگرفته از اعتقادات و فرهنگ مردم است و برنامه‌ریزان و طراحان شهری برای تحقق هر چه بهتر طرح‌های شهری می‌باید از این پتانسیل‌های بالقوه بهره‌گیرند و به نظر و خواست مردم احترام بگذارند.

تصویر ۱: اعتقادات و فرهنگ مردم و تاثیر آن بر روی کالبد شهر

موضوع این است تقلیدهایی که از غرب صورت می‌گیرد، به صورت ناقص و منطبق بر فرهنگ مردم آنجا بوده است. این تقلیدها جوابگوی نیاز و فرهنگ شهروندان ایرانی نبوده و هر روزه مشکلات بیشتری را به مدیریت شهری تحمیل می‌کند. البته نباید فراموش کرد که همه نهادها و دستگاه‌ها در این کپی‌برداری‌ها سهیم هستند. «ما از تاریخ و فرهنگ خود بریدیم تا به فرهنگ غرب پیوند بخوریم ولی بی‌آنکه به این برسیم، از آنچه بودیم و داشتیم هم رانده شدیم. پیشرفت نمی‌تواند بریدگی و بی‌پیوندی باشد بلکه تداوم و تکراری است در سطحی بالاتر» (آشوری ۱۳۵۱: ۱۴۰ به نقل از پاکزاد، ۱۳۸۹: ۷۲). همان‌گونه که در تصاویر ۲ و ۳ مشاهده می‌شود مقایسه‌ای بین نحوه برخورد مدیریت شهری با خیابان هویت‌مند و اصلی شهر بین دو شهر مشهد و نیشابور صورت گرفته است. تصویر ۲، نحوه نگرش و سیاست مدیریت شهری در مورد خیابان امام رضا (ع) شهر مشهد را نشان می‌دهد که تنها با دید ارزش افزوده و موضوعات اقتصادی، هویت و شخصیت این خیابان که در سال ۱۳۵۵ به نحوه مطلوب و ایرانی-اسلامی طراحی و اجرا شده بود از بین رفته است.

تصویر ۲: تدبیر مدیریت شهری در مورد خیابان امام رضا (ع) شهر مشهد

از سوی دیگر تصویر ۳ نشان‌دهنده برخورد مناسب مدیریت شهری در مقابل خیابان امام خمینی شهر نیشابور است. تنها دبیرستان خیام که عکس بالا سمت چپ است، قدیمی بوده و بقیه آثار در چند سال اخیر ساخته شده‌اند.

تصویر ۳: تدبیر مدیریت شهری در مورد خیابان امام خمینی شهر نیشابور

همان‌طور که در تصویر ۴ ملاحظه می‌گردد بر روی برخی از دیوارهای منازل خیابان‌ها، مدیریت شهری شهر مشهد را به عنوان پایتخت فرهنگی جهان اسلام مطرح نموده است. اما در مقابل شهروندان شاهد تنزل سطح اعتقادات و فرهنگ شهروندان در رعایت حقوق ساکنان این منازل هستند.

تصویر ۴: تناقض بین حقیقت و شعار و آثار آن بر کالبد منازل شهروندان

امروزه تقلید در امور هنری به امری شایع تبدیل شده است. این تقلیدها بعضاً از کارهای فاخر ایرانی و بیشتر از کارهای غربی است. «برای طراحی و ایجاد فضای شهری متناسب با تمدن ایرانی، به طراحی نو (و نه تقلید از بیگانگان) و به عبارتی، به روز آمد کردن تجارب و الگوهای تاریخی نیاز است» (نقی‌زاده، ۱۳۸۹: ۲۵). همان‌طور که تقلید از بیگانگان امری نامطلوب است، تقلید از آثار ایرانی نیز امری نامطلوب و بی‌ارزش است. همان‌گونه که در تصویر ۵ ملاحظه می‌شود، در جاده مشهد-تهران (سه راهی بیارجمند مابین شهرهای سبزوار و میامی) سازه‌ای دقیقاً کپی شده از آرامگاه خیام نیشابوری (واقع در شهر نیشابور)، ساخته شده است. این سازه‌ی تقلید شده برای کسانی که آرامگاه خیام نیشابوری را دیده‌اند، نه تنها جذابیتی ندارد بلکه دافعه هم دارد.

تصویر ۵: سمت راست مزار شهدای گمنام در سه راهی بیارجمند (جاده تهران-مشهد)، سمت چپ آرامگاه خیام نیشابوری در نیشابور

برای پرهیز از زیاده‌گویی و پراکندگی مطالب، باتوجه‌به پنج مؤلفه عملکردی، زیباشناختی، زیست‌محیطی، آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی؛ شاخص‌هایی برای احداث خیابان مطلوب در جدول ۱ آورده شده است. در جدول شماره ۲ نیز هم‌پوشانی شاخص‌های مطرح‌شده توسط پژوهشگرانی که در پیشینه به آن اشاره شد با نگارندگان آمده است.

جدول ۱: ارائه چارچوب نظری پژوهش

مؤلفه	معیار	شاخص	منابع
مؤلفه عملکردی	کاربری زمین و حرکت و دسترسی	تامین پارکینگ	(لنگ ^۲ : ۱۳۸۷: ۴۸۶)، (پاکزاد، ۱۳۸۸: ۱۲۱)، (پامیر ^۳ : ۱۳۹۲: ۷۳)، (کارمونا ^۴ : ۱۳۸۸: ۳۷۷)
		ایجاد امنیت	(بهشتی، ۱۳۸۰: ۱۰۰ به نقل از حبیبی، ۱۳۹۵: ۲۵۸)، (صالحی، ۱۳۸۷: ۲۵۷)، (وزارت محیط، حمل و نقل و مناطق/کمسیون معماری و محیط مصنوع انگلستان ^۵ : ۲۰۰۰: ۲۵)، (سلیمانی و قادری، ۱۳۹۵: ۳۵)، (اکبری و داوودی، ۱۳۹۴: ۵۷)، (نقی‌زاده، ۱۳۸۹: ۱۱۶)
		تامین ایمنی	(پاکزاد، ۱۳۸۸: ۱۴۷)، (صالحی، ۱۳۸۷: ۲۵۶)، (سرور و امینی، ۱۳۹۲: ۲۴۴)، (پاکزاد، ۱۳۸۸: ۱۳۹)
		توجه به حرکت اتومبیل	(لنگ، ۱۳۸۷: ۱۰۶)، (دهقان منشادی، ۱۳۸۵: ۲۶۳)، (شورای برنامه‌ریزی شهر ابوظبی، ۱۳۹۳: ۱۷)
		توجه به حضور پیاده	(صالحی، ۱۳۸۷: ۲۵۶)، (بنتلی ^۶ و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۰۹)
		حمل و نقل عمومی کارآمد	(صالحی، ۱۳۸۷: ۲۵۶)، (اصغری، ۱۳۹۵: ۱۰۱ و ۱۰۲)
		کاربری متناسب	(برنامه اسکان بشر سازمان ملل متحد، ۱۳۹۱: ۲۸۲)، (تیبالدز ^۷ : ۱۳۸۷: ۵۲)
		برنامه‌ریزی برای مشاغل مزاحم	(پاکزاد، ۱۳۸۸: ۱۳۷)
		محصولیت	(توسلی، ۱۳۹۵: ۴۱)، (کارمونا، ۱۳۸۸: ۲۹۶)
		مؤلفه زیباشناختی	فرم کالبدی، فضاهای همگانی و منظر شهری
خوانایی	(بنتلی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۴۳)، (کارمونا، ۱۳۸۸: ۱۷۳)		
مبلمان شهری کارآمد	(پاکزاد، ۱۳۸۸: ۱۳۶)، (صالحی، ۱۳۸۷: ۲۵۶ و ۲۵۷)		
روشنایی و نورپردازی	(انجمن شهرسازی آمریکا ^۸ : ۱۳۹۱: ۳۷۱)		
پویایی	(توسلی، ۱۳۸۸: ۶۲)، (نقی‌زاده، ۱۳۹۵: آ: ۲۳۶)		
تقویت تعاملات اجتماعی	(میثاقیان، ۱۳۹۲: ۱۸۱ و ۱۸۲)، (پاکزاد، ۱۳۸۸: ۱۳۲)		
خاطره‌انگیزی	(اپلیارد ^۹ و فرانسس ^{۱۰} : ۱۹۸۱ به نقل از پاکزاد، ۱۳۸۸: ۱۳۷)، (پاکزاد، ۱۳۸۸: ۱۴۴)		
آسایش اقلیمی	(واتسون ^{۱۱} : ۱۳۸۹: ۳۵۷)، (اخوت و همکاران، ۱۳۹۴: ۵۵)		

مؤلفه	معیار	شاخص	منابع
		زیبایی	(ویتیک ^{۱۲} ، ۱۳۹۱: ۲۰)، (گلکار، ۱۳۹۳: ۱۶۳)، (ثقه الاسلامی، ۱۳۹۴: ۹۳)، (مشهدی-زاده دهاقانی، ۱۳۹۳: ۲۵۴)، (عبداللهی و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۰)
		توجه به گروه‌های آسیب‌پذیر (استفاده کنندگان از ویلچر، نابینایان، کودکان و سالمندان)	(ایران‌شاهی و قلعه‌نوعی، ۱۳۹۶: ۷۵)، (مجیدی و تیموری، ۱۳۹۰: ۴۲)
مؤلفه زیست محیطی	محیط زیست	پرهیز از آلودگی‌ها (هوا، صوت، نور و زیست محیطی)	(بندرآباد، ۱۳۹۰: ۵۳)، (فریدپهرانی، ۱۳۹۰: ۱۲۰ و ۱۲۱)، (ضیافتی بافراس، ۱۳۸۷: ۱۹۴)، (قربانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۲)
		(وجود) گیاهان و درختان	(انجمن شهرسازی آمریکا، ۱۳۹۱: ۳۶۱)، (بندرآباد، ۱۳۹۰: ۵۳)، (بحرینی، ۱۳۹۱: ۲۴۶ و ۲۴۷)، (تروبریج ^{۱۳} و باسوک ^{۱۴} ، ۱۳۹۵: ۱۶۹)
		مدیریت بحران	(متوسلی، ۱۳۷۹: ۷۹ و ۸۰ به نقل از ضیافتی بافراس، ۱۳۸۷: ۱۹۴)
آموزه‌های دینی	آموزه‌های اسلامی	(احترام به) گیاهان و درختان	(شاهچراغی، ۱۳۹۰: ۱۰۲)
		وحدت	(نقی‌زاده، ۱۳۹۵: ۲۴۸)، (ثقه الاسلامی، ۱۳۹۴: ۹۳)
		حد و حریم (قلمرو)	(نقی‌زاده، ۱۳۹۵: ۲۴۸)، (ثقه الاسلامی، ۱۳۹۴: ۹۳)
		سلسله‌مراتب	(نقی‌زاده، ۱۳۹۵: ۲۴۸)، (اکبری و داوودی، ۱۳۹۴: ۵۷)، (ثقه الاسلامی، ۱۳۹۴: ۹۳)
		عبودیت و عبادت (حضور مسجد)	(نقی‌زاده، ۱۳۹۵: ۲۴۸)، (سلیمانی و قادری، ۱۳۹۵: ۳۵)، (نقی‌زاده، ۱۳۹۵: ۷۵)، (سلطان‌زاده، ۱۳۸۹: ۳۷ و ۳۸)، (مشهدی‌زاده دهاقانی، ۱۳۹۳: ۲۵۴)
		ذکر (تذکرده‌ی)	(نقی‌زاده، ۱۳۹۵: ۲۴۸)، (سلیمانی و قادری، ۱۳۹۵: ۳۵)، (ثقه الاسلامی، ۱۳۹۴: ۹۳)
		کرامت انسان	(نقی‌زاده، ۱۳۹۵: ۲۴۸)
		تمایز (عدم تشابه به بیگانگان)	(نقی‌زاده، ۱۳۹۵: ۲۴۸)، (مشهدی‌زاده دهاقانی، ۱۳۹۳: ۲۶۴)، (بهبزادفر، ۱۳۸۶: ۴۶)، (نقی‌زاده، ۱۳۹۴: ۵۲)، (نقی‌زاده، ۱۳۹۳: ۲۷۹)، (آشوری، ۱۳۵۱: ۱۴۰ به نقل از پاکزاد، ۱۳۸۹: ۷۲)، (توسلی، ۱۳۹۵: ۴۱)
		مشارکت و همکاری (شهروندان و مدیریت شهری)	(مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، ۱۳۸۷: ۳۸ و ۳۹)، (اکبری و داوودی، ۱۳۹۴: ۵۷)، (نقی‌زاده، ۱۳۹۵: ۲۴۸)
		هویت اسلامی	(نقی‌زاده، ۱۳۹۵: ۲۴۸)
		همزیستی با طبیعت	(نقی‌زاده، ۱۳۹۵: ۲۹۴)
		قانون‌مندی	(نقی‌زاده، ۱۳۹۵: ۲۹۴)، (عندلیب، ۱۳۹۲: ۲۵۴)
احتراز از ریا (پرهیز از ظاهرسازی)	(میثاقیان، ۱۳۹۲: ۱۱)		

مولفه	معیار	شاخص	منابع
فرهنگ جوامع فرهنگ ایرانی	فرهنگ ایرانی	دوری از اسراف	(نقی زاده، ۱۳۹۵: ب: ۲۴۸)
		تقدس) گیاهان و درختان	(شاهچراغی، ۱۳۹۰: ۱۰۲)
		پیوند با گذشته و تداوم تاریخی	(پاکزاد، ۱۳۸۶: ۱۷۲)، (آشوری ۱۳۵۱: ۱۴۰ به نقل از پاکزاد، ۱۳۸۹: ۷۲)، (سعیدنیا، ۱۳۷۸: ۲۸)، (سعیدنیا، ۱۳۸۳: ۴۹ و ۵۰)، (حجت، ۱۳۷۴: ۵۶ به نقل از حبیبی، ۱۳۹۵: ۱۰۱)، (صفا منش، ۱۳۷۲: ۱۷ به نقل از حبیبی، ۱۳۹۵: ۲۸۱)، (توسلی، ۱۳۷۶: ۷)
		هویت ایرانی	(بحرینی، ۱۳۹۱: ۲۴۹)، (سعیدنیا، ۱۳۷۸: ۲۸)، (صفا منش، ۱۳۷۲: ۱۷ به نقل از حبیبی، ۱۳۹۵: ۲۸۲)، (مفیدی شمیرانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۸۹)، (نقی زاده، ۱۳۹۵: ج: ۱۶)، (راجرز ^{۱۵} ، ۱۳۹۲: ۱۶۷)، (بهزادفر، ۱۳۸۶: ۳۲)، (سعیدنیا، ۱۳۸۳: ۴۹ و ۵۰)
		انطباق با زیست بوم	(میثاقیان، ۱۳۹۲: ۱۴)، (مسعود و بیگزاده شهرکی، ۱۳۹۲: ۱۱)، (چپمن ^{۱۶} ، ۱۳۹۴: ۲۰۲)، (رهنما، ۱۳۸۸: ۸۱)، (نقی زاده، ۱۳۸۹: ۲۵)، (میثاقیان، ۱۳۹۲: ۱۱)
		رعایت قوانین و مقررات	(بحرینی، ۱۳۹۰: ۶)

جدول ۲: هم پوشانی چارچوب نظری نگارندگان با مطالعات اخیر پژوهشگران در زمینه خیابان شهری

مولفه عملکردی	معیار	شاخص	نگارندگان										
			(نقصان محمدی و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۳ و ۹۴)	(شهبان و پیرابه گر، ۱۳۹۲: ۳۶۶)	(نقصان محمدی و دهقان، ۱۳۹۳: ۶۷)	(حبیب زاده کوزه گدانی و عبدالله زاده طرف، ۱۳۹۵: ۱۱۰ و ۱۱۱)	(سلیمانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۹۵)	(علیرزاده مقدم و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۳۸)	(علی پور اصفهانی، ۱۳۹۷: ۱۳۳)	(عابدپور و طبیبیان، ۱۳۹۷: ۶)	(اخوان و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۷)		
کاربری زمین و حرکت و دسترسی	تامین پارکینگ		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	✓
	ایجاد امنیت		-	✓	-	-	-	-	-	✓	✓	✓	-
	تامین ایمنی		-	-	✓	-	-	-	-	✓	-	✓	-
	توجه به حرکت اتومبیل		-	-	-	✓	-	-	-	-	-	✓	-
	توجه به حضور پیاده		✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	حمل و نقل عمومی کارآمد		-	✓	-	-	-	-	-	✓	✓	✓	✓
	کاربری متناسب		✓	-	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	-
	برنامه ریزی برای مشاغل مزاحم		-	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	-

نگارندگان	مؤلفه	معیار	شاخص																					
			تفصیل محمدی و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۳ و ۹۴	(شهبان و بیرابه‌گر، ۱۳۹۲: ۳۶۶)	(تفصیل محمدی و دهقان، ۱۳۹۳: ۶۷)	(حسب‌زاده کوزه‌کنانی و عبدالله‌زاده طرف، ۱۳۹۵: ۱۱۰ و ۱۱۱)	(سلیمانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۶۵)	(علیرزاده‌مقدم و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۳۸)	(علی‌پور اصفهانی، ۱۳۹۷: ۱۳۲)	(عابدپور و طاباطبائی، ۱۳۹۷: ۶)	(اخوان و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۷)													
نگارندگان	مؤلفه زیباشناختی	فرم کالبدی، فضاهای همگانی و منظر شهری	محسوریت	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
			هویت بخشی	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
			خوانایی	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
			مبلمان شهری کارآمد	-	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
			کف‌سازی مطلوب	-	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
			روشنایی و نورپردازی	-	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
			پویایی	-	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
			تقویت تعاملات اجتماعی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
			خاطره‌انگیزی	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
			آسایش اقلیمی	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
			زیبایی	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
نگارندگان	مؤلفه زیست محیطی	محیط زیست	توجه به گروه‌های آسیب‌پذیر (استفاده کنندگان از ویلچر، نابینایان، کودکان و سالمندان)	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
			پرهیز از آلودگی‌ها (هوا، صوت، نور و زیست محیطی)	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
			(وجود) گیاهان و درختان	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
			مدیریت بحران	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
نگارندگان	آموزه‌های اسلامی	احترام به گیاهان و درختان	وحدت	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
			حد و حریم (قلمرو)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
			سلسله مراتب	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
				✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

نگارندگان									مؤلفه	معیار	شاخص
و ۹۳: ۱۳۹۱: همکاران، (تفصیل محمدی و همکاران، ۹۴)	(شهبان و بیرایه‌گر، ۱۳۹۲: ۱۳۶۶)	(تفصیل محمدی و دهقان، ۱۳۹۳: ۶۷)	(حسین‌زاده کوزه‌کنانی و عبدالله‌زاده طرف، ۱۳۹۵: ۱۱۰ و ۱۱۱)	(سلیمانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۹۵)	(علیرزاده مقدم و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۳۸)	(علی‌پور اصفهانی، ۱۳۹۷: ۱۳۲)	(عابدی‌پور و طباطبائی، ۱۳۹۷: ۶)	(انخوان و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۷)			
-	-	-	-	-	-	-	-	-	عبودیت و عبادت (حضور مسجد)		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	ذکر (تذکرده‌ی)		
-	-	-	-	-	-	-	✓	✓	کرامت انسان		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	تمایز (عدم تشابه به بیگانگان)		
-	-	-	-	-	✓	-	✓	-	مشارکت و همکاری (شهروندان و مدیریت شهری)		
-	-	-	✓	-	✓	-	-	-	هویت اسلامی		
-	-	-	-	-	-	-	✓	✓	هم‌زیستی با طبیعت		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	قانون‌مندی		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	احتراز از ریا (پرهیز از ظاهرسازی)		
-	-	-	-	-	-	-	-	✓	دوری از اسراف		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	(تقدس) گیاهان و درختان	فرهنگ ایرانی	فرهنگ جوانی
✓	-	-	✓	-	-	-	-	-	پیوند با گذشته و تداوم تاریخی		
-	-	-	✓	-	✓	-	-	✓	هویت ایرانی		
-	-	-	✓	-	-	✓	-	✓	انطباق با زیست بوم		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	رعایت قوانین و مقررات		

۳. جمع‌بندی و پیشنهادات

در این بخش پیشنهاداتی برای احداث و طراحی خیابان شهری، آورده شده است. این نمونه راهکارهای پیشنهادی در جدول شماره ۳ قابل ملاحظه است.

جدول ۳: نمونه راهکارهای پیشنهادی برای طراحی خیابان‌های شهری با رویکرد آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی

مؤلفه	معیار	شاخص	راهکارهای پیشنهادی مشترک بین ۴ دسته خیابان (خیابان جدید در بافت قدیم، خیابان جدید در بافت جدید، تعریض و نگهداری خیابان)
مؤلفه عملکردی	کاربری زمین و حرکت و دسترسی	تأمین پارکینگ	- با تأمین پارکینگ خودروها، از پارک حاشیه‌ای و به تبع آن پارک دوبله خودروها تا جای ممکن جلوگیری شود. - استفاده از زمین‌های بایر یا مستعد برای احداث پارکینگ طبقاتی
		ایجاد امنیت	- بهره‌گیری از کاربری‌ها و فعالیت‌های پویا و متنوع (پرهیز از ایجاد راسته‌ای صرفاً اداری) - امکان نظارت اجتماعی در طراحی جداره خیابان
		تأمین ایمنی	- ایمنی عابران در مقابل ساختمان‌های در حال ساخت رعایت شود. - تا جای ممکن جلوی تجاوز به پیاده‌رو و سد معبر توسط ساختمان‌های در حال ساخت گرفته شود. - ایجاد پیاده‌روهای بدون امکان ورود خودرو و موتور سیکلت - ایجاد گذرگاه‌های امن و هم‌تراز با پیاده‌رو برای عبور عابران از عرض خیابان و با فاصله‌های مشخص
		توجه به حرکت اتومبیل	- در طراحی خیابان‌ها از فلک‌های متناسب، تقاطع‌های عمود بر هم و عرض مناسب برای حرکت اتومبیل استفاده شود.
		توجه به حضور پیاده	- پر رنگ نمودن و بهاء دادن به عابران پیاده با تعریض نمودن پیاده‌روها و تعبیه گذرگاه‌های عرضی برای عبور امن عابران. - در خیابان شهری اولویت همواره با پیاده باشد و نه سواره، مثلاً برای عرض مطلوب پیاده‌روها و یا گذرگاه‌های عبور عابر از عرض خیابان شهری.
		حمل و نقل عمومی کارآمد	- توجه و تاکید ویژه بر حمل و نقل عمومی پاک و کارا که برآورده کننده نیاز مردم باشد. - غیرمنطقی نمودن سفر با وسیله شخصی با ارائه حمل و نقل عمومی سریع و ارزان
		کاربری متناسب	- در طراحی خیابان‌ها می‌باید به مراکز جاذب جمعیت که مراجعه و کشش شهروندان را به سوی خود دارند، توجه ویژه داشت. مراکز تجاری، اداری، آموزشی، درمانی، فرهنگی و مذهبی از جمله مراکز جاذب جمعیت هستند.
مؤلفه زیباشناختی	فرم کالبدی، فضاهای همگانی و	برنامه‌ریزی برای مشاغل مزاحم	- تاکید بر اصناف و راسته‌های مکمل یکدیگر - طراحی مجموعه‌هایی درون‌گرا برای مشاغل مزاحم همچون تعمیرگاه‌ها
		محصولیت	- بهره‌گیری از محصولیت در خیابان شهری برای بالا بردن کیفیت فضای خیابان
		هویت بخشی	- خیابان‌های شهری همچون ویت‌ترین شهرها بوده و شخصیت شهرها تا حد زیادی معطوف به خیابان‌ها بوده و حتی ممکن است برخی از خیابان‌ها بر روی هویت و شخصیت کشور ایران تاثیرگذار باشد.

مؤلفه	معیار	شاخص	راهکارهای پیشنهادی مشترک بین ۴ دسته خیابان (خیابان جدید در بافت قدیم، خیابان جدید در بافت جدید، تعریض و نگهداری خیابان)
		خوانایی	-طراحی خیابان‌های ترجیحاً مستقیم و خوانا -استفاده از ساختمان‌ها و عناصر شاخص در هر خیابان برای خوانایی بیشتر
		میلان شهری کارآمد	-به کار بردن مصالح پایدار در میلان شهری -نیاز سنجی مطلوب و استفاده از میلان شهری متناسب -مکان‌یابی صحیح میلان شهری برای استفاده هر چه آسان‌تر و مفیدتر
		کف‌سازی مطلوب	-استفاده از سنگ‌فرش‌های مطلوب که در زمان بارندگی و برف مطلوب باشند
		روشنایی و نورپردازی	-تامین روشنایی خیابان برای پیاده و سواره به صورت مجزا -نورپردازی عناصر و ساختمان‌های شاخص -شاخص نمودن و تاکید بر برخی از ساختمان‌ها و عناصر به کمک نورپردازی
		پویایی	-غنیمت شمردن جشن‌ها و مراسمات مذهبی برای پویایی خیابان شهری -استفاده از کاربری‌ها و فعالیت‌های مفرح و پویا در خیابان شهری
		تقویت تعاملات اجتماعی	-ایجاد جلوخان برای مساجد حاشیه خیابان‌ها -برای بالا بردن تعاملات اجتماعی در خیابان شهری می‌بایست از فضاهای متباین بهره جست و با ایجاد سکون در قسمت‌هایی از خیابان شهری (همچون جلوخان مساجد) مردم را تشویق به توقف، سکون و برقراری تعاملات با یکدیگر نمود.
		خاطره‌انگیزی	-استفاده از کاربری‌ها و فعالیت‌های مفرح جاذب جمعیت مانند سینما -طراحی خیابان‌های مستقیم و ممانعت از ایجاد خیابان‌های منحنی (مانند خیابان فلاحی مشهد)
		آسایش اقلیمی	-استفاده از پوشش گیاهی و درختان مناسب برای ایجاد سایه -طراحی رواق در جداره‌های آفتاب‌گیر خیابان -مکان‌یابی نیمکت‌ها در محل‌هایی که آسایش اقلیمی داشته باشد
		زیبایی	-ارتقاء کیفیت فضاهای شهری با بهره‌گیری از عناصر طبیعی همچون آب و پوشش گیاهی توصیه می‌شود.
		توجه به گروه‌های آسیب‌پذیر (استفاده از ویلچر، نابینایان، کودکان و سالمندان)	-توجه به انسان‌ها با طراحی‌های هدف‌مند برای اقشار آسیب‌پذیر در فضاهای شهری همچون سالمندان، کودکان و استفاده‌کنندگان از ویلچر و حذف موانع عبور برای آنها.

مؤلفه	معیار	شاخص	راهکارهای پیشنهادی مشترک بین ۴ دسته خیابان (خیابان جدید در بافت قدیم، خیابان جدید در بافت جدید، تعریض و نگهداری خیابان)
مؤلفه زیست محیطی	محیط زیست	پرهیز از آلودگی‌ها (هوا، صوت، نور و زیست محیطی)	- جلوگیری از به وجود آمدن آلودگی‌های نوری در خیابان - تعبیه محلهایی برای سطل‌های گالوانیزه زباله و شست و شوی مداوم آنها - نوسازی ناوگان حمل و نقل عمومی و جایگزینی آنها با ناوگان متکی بر انرژی‌های پاک
		(وجود) گیاهان و درختان	- درختان و پوشش گیاهی حاشیه خیابان می‌باید تحت نظر و رسیدگی باشند و در صورت قطع و یا خشک شدن، جایگزین گردند. همچنین صفحات چدنی در پای درختان بسیار با اهمیت هستند و پیشنهاد می‌گردد استفاده شوند.
		مدیریت بحران	- فراهم آوردن امکان خدمت‌رسانی در زمان وقوع بحران‌های شهری
مؤلفه‌های دینی	آموزه‌های اسلامی	(احترام به) گیاهان و درختان	- احترام به درختان حاشیه خیابان‌ها و به خصوص درختان کهنسال اهمیت ویژه‌ای دارد و توصیه می‌شود به آن‌ها به عنوان میراث پایداری نگریسته شود.
		وحدت	- در نظر گرفتن ارتفاع و ابعاد مشخص برای تابلوی مغازه‌ها - استفاده از ریتم و پیوستگی جداره خیابان
		حد و حریم (قلمرو)	- رعایت حد و حریم منازل مسکونی و ممانعت از اشراف و یا مزاحمت ساختمان‌های اداری، تجاری، جهانگردی پذیرایی و غیره - اختصاص پارکینگ‌های کارا برای مراکز جذب جمعیت و پیشگیری از ایجاد مزاحمت آنها برای بافت‌های مسکونی
		سلسله‌مراتب	- در نظر داشتن سلسله مراتب به ویژه در موضوع دسترسی و پیوند بافت با خیابان شهری
		عبودیت و عبادت (حضور مسجد)	- ایجاد جلوخان برای مساجد حاشیه خیابان‌ها - ایجاد مساجد در مراکز و راسته‌های تجاری و اداری و حاشیه خیابان‌های شهری برای کسبه و مردم حاضر در خیابان - بررسی مساجد موجود در خیابان و تعیین نقش و مقایسه دسترسی آنها و جبران کمبود این فعالیت در صورت نیاز.
		ذکر (تذکرده‌ی)	- استفاده از اذکار اسلامی مرتبط با نقش و کارکرد خیابان‌های شهری
		کرامت انسان	- طراحی شهری بومی‌گرا که طرح، طرح و مصالح آن بومی هستند می‌تواند تا حد بسیار مطلوبی خیابان‌های شهری را با آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی تطبیق دهد. - توجه به جهانی‌بینی، اقلیم، نیازها، فرهنگ و شیوه زیست مردم هر شهر برای برنامه‌ریزی و طراحی خیابان‌های شهری و ارتقای سطح کیفیت شهرها
		تمایز (عدم تشابه به بیگانگان)	- کپی‌برداری و تقلید در همه حال نامطلوب است، حال می‌خواهد از آثار ایرانی باشد و یا از آثار غیر ایرانی در عوض پیشنهاد می‌شود از آثار گذشته برای خلق آثار ریشه‌دار امروزی بهره گرفته شود.

مؤلفه	معیار	شاخص	راهکارهای پیشنهادی مشترک بین ۴ دسته خیابان (خیابان جدید در بافت قدیم، خیابان جدید در بافت جدید، تعریض و نگهداری خیابان)
		مشارکت و همکاری (شهروندان و مدیریت شهری)	- ایجاد فضاهای دائمی و مکان‌یابی شده برای مناسبت‌ها و مراسمات
		هویت اسلامی	- توجه ویژه به فرهنگ و جهان بینی مردم برای ایجاد آسایش و آرامش همگان
		همزیستی با طبیعت شهری	- توجه به بستر و زمینه موجود برای نگهداری، تعریض و یا احداث خیابان جدید در بافت پر شهری
		قانون‌مندی	- توصیه می‌شود آیین‌نامه‌ها، استانداردها و دستورالعمل‌های مرتبط با خیابان‌ها رعایت و اجرا شوند.
		احتراز از ریا	پیشنهاد می‌شود مدیران و مسئولان شهری برخی از روزهای سال را از حمل و نقل عمومی، دوچرخه و ویلچر استفاده کنند. همچنین پیشنهاد می‌گردد برخی از روزهای سال کالسکه و یا چرخ دستی (مخصوص خرید برای سالمندان) به دست گیرند، تا کمی از حال و روز برخی از مردم بهره‌مند از شهر، با خبر گردند تا بتوانند امور شهر را به نحو احسن اداره نمایند و مدیریت آن‌ها تنها به میز و اتاق کارشان منتهی نگردد. - توصیه می‌گردد مدیران شهری در اجرای قوانین عدالت را رعایت کنند تا فرهنگ مردم ارتقاء یابد و همه ملزم به رعایت قانون باشند و اعتقادات مردم نیز خدشه‌دار نشود. - خیابان مطلوب برای شهروندان ایرانی بهتر است علاوه بر اینکه ظواهر آن منطبق بر آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی باشد، بواطن آن نیز اسلامی و ایرانی باشد. صرف درست بودن ظواهر می‌توان گفت تنها نفاق به دست آمده و با اصلاح بواطن می‌توان صداقت را در فضاهای شهری جاری ساخت.
		دوری از اسراف (میان‌روی)	- پیشنهاد می‌گردد در ساخت، اجرا و مرمت خیابان‌ها از مصالح پایدار و با دوام استفاده شود تا نیاز نباشد هر چند سال مجدداً برای جایگزینی آنها هزینه شود.
فرهنگ جوامع	فرهنگ ایرانی	(تقدس) گیاهان و درختان	- در آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی درختان مقدس هستند و توصیه می‌شود در طراحی فضاهای شهری به ویژه خیابان‌ها از آن‌ها بهره جست.
		پیوند با گذشته و تداوم تاریخی	- ایجاد ارتباط مناسب میان کارکرد، تاریخچه، قدمت، هویت، آثار میراثی بر جای مانده و ارزشمند و نقش خیابان با در نظر داشتن جهان بینی و فرهنگ مردم - میزان توجه به آثار معماری و شهرسازی گذشته برآمده از جهان بینی و فرهنگ مردم بوده و نمی‌توان انتظار داشت همه نسل‌ها همچون یکدیگر ببینند. اما می‌توان در دانشگاه‌ها و با مدیریت شهری تا حدودی راه صحیح‌تر را نشان داد.
		هویت ایرانی	- استفاده از اشعار ایرانی مرتبط با نقش و کارکرد خیابان‌های شهری

مؤلفه	معیار	شاخص	راهکارهای پیشنهادی مشترک بین ۴ دسته خیابان (خیابان جدید در بافت قدیم، خیابان جدید در بافت جدید، تعریض و نگهداری خیابان)
			- بهره‌گیری از مصالح پایدار و بومی می‌تواند به حفظ محیط زیست کمک نماید. علاوه بر استفاده از مصالح پایدار و بومی برای هر شهر، می‌باید از طرح‌های بومی نیز بهره جست تا خیابان‌های هر شهر هویت خویش را داشته باشند.
		انطباق با زیست بوم	توجه به اقلیم و بوم شهرها برای برنامه‌ریزی و طراحی خیابان‌های شهری و بهره‌گیری از رواق، درختان سایه‌انداز و جهت‌گیری قطعات و ساختمان‌ها در حاشیه خیابان‌ها.
		رعایت قوانین، مقررات	- برای طراحی رواق در بدنه خیابان شهری بهتر است از کف و سقف پیوسته استفاده شود، زیرا که انقطاع در بدنه خیابان‌ها موجب بروز مشکلاتی اعم از تجاوز وسایل نقلیه موتوری به مسیر حرکت عابران می‌شود.

نتیجه‌گیری

این پژوهش به دنبال ارائه الگو برای طراحی خیابان‌های شهری نبوده و در راستای تدوین اصول و مبانی برای برنامه‌ریزی و طراحی خیابان‌های شهری مبتنی بر آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی، گام برمی‌دارد. به نظر می‌رسد در طرح‌ها و پروژه‌های شهری ایران، جای مطالعات و توجه به آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی بسیار خالی است. فقدان مشارکت مردمی و بخش خصوصی در نوسازی و رونق‌بخشی به خیابان‌های شهری، یکی از مهم‌ترین دلایل ناموفق بودن و عدم استقبال عمومی از این فضاهای شهری است. عدم درک صحیح برنامه‌ریزان و طراحان شهری از هویت، ساختار کالبدی، آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی موجب تضعیف فضاهای شهری جدید شهرها شده است. خیابان‌های شهری همچون ویتترین شهرها بوده و شخصیت شهرها تا حد زیادی معطوف به خیابان‌ها بوده و حتی ممکن است برخی از خیابان‌ها بر روی هویت و شخصیت کشور ایران تأثیرگذار باشد. از اینرو نباید اجازه داد تا عده‌ای فرصت طلب برای سودی که امروز به آن می‌رسند؛ عقبه، میراث، هویت و شخصیت شهرها را نابود سازند. باید به آثار تاریخی و میراثی حاشیه خیابان‌ها در راستای حفاظت از آن‌ها و جلوگیری از هرگونه تخریب و از بین بردن این آثار توجه ویژه داشت. تخریب آثار گذشته و جدایی از هویت اصیل ایرانی اسلامی دست شهرها را برای تمایز و هویت‌مندی از سایر شهرها خالی می‌گذارد. ساختمان‌های بلند مرتبه و مرتفع در بسیاری از شهرهای بزرگ جهان وجود دارند و جاذبه‌ای برای مردم ندارند؛ در صورتی که ساختمان‌ها و بافت‌های تاریخی هر شهری منحصر به خود بوده و نمونه‌ای در هیچ کجای دنیا ندارند. اطلاع از جهان‌بینی، اقلیم، نیازها و فرهنگ مردم هر شهر برای برنامه‌ریزی و طراحی خیابان شهری بسیار مهم است. توجه نداشتن به نیازهای مردم در فضاهای شهری موجب به وجود آمدن کمبودها و کاستی‌هایی می‌گردد که این کمبودها صدمات سختی به فرهنگ و اعتقادات مردم خواهد زد. پس در پروژه‌ها و طرح‌های شهری بهتر است از آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی بهره جست تا به فضاهای شهری مطلوب و فاخر دست یافت. خیابان مطلوب برای شهروندان ایرانی بهتر است علاوه بر اینکه کالبد آن منطبق بر آموزه‌های اسلامی و فرهنگ ایرانی باشد، روح آن نیز

اسلامی و ایرانی باشد. صرف درست بودن کالبد می‌توان گفت تنها نفاق به دست آمده و با اصلاح روح و معنا می‌توان صداقت را در فضاهای شهری جاری ساخت.

پی‌نوشت‌ها

۱. Grutter
۲. Lang
۳. Paumier
۴. Carmona
۵. Department of the Environment, Transport and the Regions/Commission for Architecture and the Built Environment
۶. Bentley
۷. Tibbalds
۸. American Planning Association
۹. Appelyard
۱۰. Francis
۱۱. Watson
۱۲. Whittick
۱۳. Trowbridge
۱۴. Bassuk
۱۵. rogers
۱۶. Chapman

فهرست منابع و مآخذ:

کتاب‌ها

- اخوت، هانیه؛ بیمانیان، محمدرضا و الماسی‌فر، نینا. (۱۳۹۳). شهرسازی و معماری سنتی در کشورهای اسلامی، چاپ دوم، تهران: انتشارات طحان.
- انجمن برنامه‌ریزی شهری آمریکا. (۲۰۱۲). استانداردهای شهرسازی و طراحی، جلد چهارم، ترجمه: گیتی اعتماد، مصطفی بهزادفر و ساسان صالحی میلانی، چاپ دوم، تهران: انتشارات آذرخش.
- برنامه اسکان مجدد انسانی سازمان ملل متحد. (۲۰۱۲). برنامه‌ریزی شهرهای پایدار: گزارش جهانی سکونتگاه‌های انسانی در سال ۱۳۸۸، ترجمه احسان مجیدی‌فرد، مشهد: انتشارات مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد.
- بحرینی، سید حسین. (۱۳۹۱). فرآیند طراحی شهری، چاپ هشتم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- بحرینی، سید حسین. (۱۳۹۰). تحلیل فضای شهری، چاپ هفتم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- بندرآباد، علیرضا. (۱۳۹۰). شهر پایدار از مبانی تا معنا، چاپ اول، تهران: انتشارات آذرخش.
- بنتلی، عین؛ الک، آلن؛ مورین، پل؛ گلین، سو مک و اسمیت، گراهام، (۲۰۰۸). محیط‌های پاسخگو، ترجمه: مصطفی بهزادفر، چاپ چهارم، تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.
- بهزادفر، مصطفی. (۱۳۸۶). هویت شهر؛ نگاهی به هویت تهران، چاپ اول، تهران: انتشارات شهر.
- پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۹). مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری، چاپ چهارم، تهران: انتشارات شهیدی.
- پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۸). راهنمای طراحی فضای شهری در ایران، چاپ چهارم، تهران: انتشارات شهیدی.
- پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۶). مقالات طراحی شهری، چاپ اول، تهران: انتشارات شهیدی.
- پائومیر، سای. (۲۰۱۳). ایجاد یک مرکز شهری پرنشاط: اصول طراحی و تفریح شهری. ترجمه: مصطفی بهزادفر و امیر شکیبامنش، چاپ سوم، تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.
- توسلی، محمود. (۱۳۹۵). اصول و فنون طراحی شهری و فضاهای مسکونی در ایران. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- توسلی، محمود. (۱۳۸۸). طراحی شهری، هنر نوسازی شهر. چاپ اول، تهران: محمود توسلی.
- تراوبریچ، پیتر و باسوک، نینا. (۲۰۱۶). درختان در منظر شهری، ترجمه معصومه علیپور، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه تربیت معلم شهید رجایی.
- راجرز، ریچارد. (۲۰۱۳). شهرهای پایدار برای سیاره‌ای کوچک. ترجمه: خسرو افضلیان، مشهد: انتشارات کتابخانه کسری.

رهنما، محمدرحیم. (۱۳۸۸). شناسایی نقاط ارزشمند شهری (مفاهیم، مبانی، نظریه‌ها و انواع ارزش‌های شهری). چاپ اول، مشهد: نشر جهاد دانشگاهی.

دهقان منشادی، مهدی. (۱۳۸۵). برجستگی‌های توسعه پایدار در شهر، چاپ اول، یزد: نشر مفاخر.

حبیبی، سید محسن. (۱۳۹۵). شرح روندهای کنونی معماری و شهرسازی در ایران امروز، چاپ سوم. تهران: دفتر انتشارات پژوهش‌های فرهنگی.

چپمن، دیوید. (۲۰۱۵). ایجاد محله‌ها و مکان‌ها در محیط ساخته شده بشر. ترجمه: شهرزاد فریادی و منوچهر طبیبیان، چاپ سوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

سعیدی‌نیا، احمد. (۱۳۸۳). کتاب سبز شهرداری‌ها، جلد چهارم، نظام مراکز شهری و فضاهای مسکونی، چاپ سوم، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها.

سعیدنیا، احمد. (۱۳۷۸). کتاب سبز شهرداری‌ها، جلد اول، چاپ دوم، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها.

سرور، رحیم؛ امینی، مهدی. (۱۳۹۲). تحلیل و ارزیابی تأثیر فرهنگی-اجتماعی ترافیک و حمل و نقل شهری، چاپ اول، تهران: انتشارات تیسرا.

سقط الاسلامی، عمیدالاسلام. (۱۳۹۴). نظریه‌های طراحی شهری، چاپ سوم، مشهد: انتشارات سخن گستر.

سلطان‌زاده، حسین. (۱۳۸۹). فضاهای شهری در بافت‌های تاریخی ایران. چاپ چهارم، تهران: انتشارات رسام.

شاهچراغی، آزاده. (۱۳۹۰). پارادایم‌های پردیس: درآمدی بر شناخت و بازآفرینی باغ ایرانی، چاپ دوم، انتشارات جهاد دانشگاهی، شعبه تهران.

شورای برنامه‌ریزی شهر ابوظبی. (۲۰۱۳). ابوظبی در طرح ۲۰۳۰: طرح چارچوب ساختار شهری، ترجمه: مهندس شهرسازی و معماری شرکت طرح‌اندیشان شهر (TASH). تهران: مهندسين شهرسازی و معماری انتشارات طرح اندیشان شهر (تاش).

صالحی، اسماعیل. (۱۳۸۷). ویژگی‌های محیطی فضاهای ایمن شهری، چاپ اول، تهران: وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز تحقیقات و مطالعات شهرسازی و معماری.

طباطبایی، ملک. (۱۳۹۰). دیوارهای شهری و نقش آنها در کیفیت محیط. چاپ اول، تهران: انتشارات آرمان شهر.

ضیافتی بافراست، عباس. (۱۳۸۷). اصول و ضوابط برنامه‌ریزی شهری در برج‌سازی، چاپ اول، مشهد: انتشارات سخن گستر و معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی مشهد.

فرید تهرانی، سایه. (۱۳۹۰). ترس در فضای شهری، چاپ اول، تهران: انتشارات آرمانشهر.

- عمید، حسن. (۱۳۶۳). فرهنگ فارسی عمید، چاپ اول، تهران: مرکز نشر امیرکبیر.
- عندلیب، علیرضا. (۱۳۹۲). اصول نوسازی شهری؛ رویکردی نو به بافت فرسوده شهری، چاپ دوم، تهران: انتشارات آذرخش.
- کارمونا، متیو؛ هیث، تیم؛ آک، تانر و تیسدیل، استیون. (۱۳۸۸). فضاهای عمومی فضاهای شهری، ابعاد مختلف طراحی شهری، ترجمه: فریبا قرایی، مهشید شکوهی، زهرا اهری، اسماعیل صالحی، تهران: انتشارات دانشگاه هنر.
- گلکار، کوروش. (۱۳۹۳). ایجاد مکان پایدار: تأملاتی در نظریه طراحی شهری، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- لانگ، جان، (۲۰۰۸). طراحی شهری، ترجمه: سید حسین بحرینی، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- مرکز مطالعات و تحقیقات شهری و معماری با همکاری معاونت پژوهشی و آموزشی مرکز. (۱۳۸۷). مجموعه نظریات و مباحث کارشناسی تدوین قانون جامع شهرسازی و معماری در ایران. (دومین کارگاه تخصصی)، چاپ اول، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهری و معماری.
- مسعود، محمد و بیگزاده شهرکی، حمیدرضا. (۱۳۹۲). افزودن بناها در بافت‌های تاریخی: اصول طراحی و ضوابط ارزیابی، چاپ اول، تهران: انتشارات آذرخش.
- مشهدی‌زاده دهاقانی، ناصر. (۱۳۹۳). تحلیلی بر ویژگی‌های برنامه‌ریزی شهری در ایران. چاپ دوازدهم، تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.
- مفیدی شمیرانی، سید مجید؛ کامران کسمایی، حدیث و مفیدی، محمدرضا. (۱۳۹۵). مسکن اجتماعی به‌عنوان نماد هویت، فرهنگ و پایداری. چاپ اول، تهران: انتشارات علم معماری سلطنتی.
- معین، محمد. (۱۳۸۷). فرهنگ فارسی معین، فهیمه شهبازی، چاپ دوم، تهران: انتشارات نهال نویدان.
- میثاقیان، غلامرضا. (۱۳۹۲). چهره‌ای زیبا از فرم و معنا (مقالاتی درباره مفاهیم اساسی شهر و معماری ایران)، چاپ اول، تهران: انتشارات آرمان شهر.
- نقی‌زاده، محمد. (۱۳۹۵ الف). طراحی فضا و شهر شهری ایران (مبانی، اصول، معیارها و نمونه‌ها). تهران: انتشارات خورشید باران.
- نقی‌زاده، محمد. (۱۳۹۵ ب). نظریه فضای زندگی پاک: شهر ایده‌آل اسلام. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
- نقی‌زاده، محمد. (۱۳۹۵ ج). شهر علوی (شهر ایده‌آل تحقق‌پذیر در جهان) چاپ اول، تهران: خورشید باران.

نقی زاده، محمد. (۱۳۹۵ ب). نظریه فضای زندگی پاک: شهر ایده‌آل اسلام، چاپ اول. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

نقی زاده، محمد. (۱۳۹۵ ج). شهر علوی (شهر ایده‌آل تحقق‌پذیر در جهان)، تهران: انتشارات خورشید باران.

نقی زاده، محمد. (۱۳۹۵). نقش مسجد در زندگی شهری مسلمانان، چاپ اول، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.

نقی زاده، محمد. (۱۳۹۳). شهر زیبا، (اصول، عوامل و معیارها)، اصفهان: سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان.

نقی زاده، محمد. (۱۳۸۹). تحلیل و طراحی فضای شهری (مبانی، تعاریف، معیارها و روش‌ها)، چاپ اول، تهران: نشر جهاد دانشگاهی.

واتسون، دونالد؛ پلاتوس، آلن جی و شیبلی، رابرت جی. (۲۰۱۰). مجموعه کامل استانداردهای طراحی شهری، ترجمه کیانوش ذاکر حقیقی، چاپ اول، تهران: انتشارات مرکز تحقیقات و مطالعات معماری و شهرسازی.

وزارت محیط‌زیست، حمل‌ونقل و مناطق / کمیسیون بریتانیا در معماری و محیط مصنوعی. (۲۰۰۸). براساس طرح: طراحی شهری در نظام برنامه‌ریزی: به‌سوی تجربه بهتر، ترجمه: رضا بصیری مژدهی و علیرضا دانش، چاپ اول، تهران: انتشارات طحان.

ویتیک، آرنولد. (۲۰۱۲). زیبایی‌شناسی: از دایره‌المعارف شهرسازی، ترجمه: علی اصغر ملک افضلی، تهران: مؤسسه انتشارات علم معمار.

مقالات

اصغری، ریحانه. (۱۳۹۵). «شهر فشرده (با کاربری‌های مختلط)، رویکردی نو به بهره‌وری انرژی در شهرها». دانش نما، (۳)، ۹۸-۱۰۴.

اکبری، پرویز و داودی، البرز. (۱۳۹۴). «نقش پیاده‌مداری در ارتقای هویت رفتاری شهروندان در فضای شهر اسلامی (مطالعه موردی: خیابان فردوسی، سنجندج)». فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی (۲۰)، ۴۹-۵۹.

اخوان، آرمین؛ صالحی، اسماعیل و طغیانی، شیرین، (۱۳۹۷). «بررسی تأثیر عوامل محیطی - کالبدی بر زیست‌پذیری و کیفیت خیابان‌های شهری (مطالعه موردی: خیابان نادر و انقلاب ساری)، مجله جغرافیا و پایداری محیطی (۲۷)، ۱۵-۲۹.

ایران‌شاهی، ایوب؛ گلنویی، محمود، (۱۳۹۶). «ارزیابی انطباق فضاهای شهری با شاخص‌های شهر دوستدار سالمند». مجله هوای شهر، (۳۰)، ۶۹-۸۲.

حبیب‌زاده کوزه‌کنانی، سید جواد و عبدالله‌زاده طرف، اکبر. (۱۳۹۵). «طراحی شهری خیابان برای تقویت حس مکان. مطالعه موردی: خیابان گلشن راز شبستر». مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، (۲۵)، ۱۰۵-۱۲۴.

سلیمانی، علیرضا؛ آفتاب، احمد، اسدی ایسیکن، مریم و مجنونی، علی، (۱۳۹۶). «بررسی تأثیر طراحی شهری بر رفتار و اخلاق شهروندان (مطالعه موردی: خیابان امام، مدرس و کاشانی ارومیه)». جغرافیای تحقیقات شهرسازی (۲)، ۲۸۹-۳۱۴.

شهابیان، پویان و پیرایگر، میلاد. (۱۳۹۲). «بررسی پایداری اجتماعی در خیابان مطهری و بهمن رشت». مجله معماری و شهرسازی آرمان شهر، (۱۱)، ۳۶۳-۳۷۲.

عابدپور، الهه و طبائیان، سیده مرضیه. (۱۳۹۷). «بررسی ویژگی‌های منظر در خیابان‌های شهرهای اسلامی (مطالعه تطبیقی بین سه خیابان در شهر مالاکا مالزی و خیابان هاهر باغ اصفهان)». مجله معماری، (۳)، ۱-۱۴.

عبدالهی، مهدی؛ قاسم‌زاده، بهنام و رهبری پور، کسری. (۱۳۹۲). «تأثیر نگاه بناها بر تصویر ذهنی شهروندان تبریزی (مطالعه موردی: خیابان تاریخی تربیت)». فصلنامه ایران‌شناسی اسلامی، (۱۱)، ۶۵-۷۱.

علی‌پور اصفهانی، مریم؛ زمانی، بهادر و شاه‌یوندی، احمد. (۱۳۹۷). «تدوین الگوی نظری عوامل مؤثر بر زیست‌پذیری اجتماعی خیابان (مطالعه موردی: خیابان تاریخی سپه، اصفهان)». مجله علمی-پژوهشی مرمت و بازسازی ایران. معماری، (۱۵)، ۱۱۹-۱۳۵.

علیزاده مقدم، سمیرا؛ ذاکریان، ملیحه و تشکری، بابک. (۱۳۹۷). «بازطراحی مسیر عابر پیاده با رویکرد ارتقای کیفیت حضور مردم در بافت تاریخی یزد، مطالعه موردی: پیاده راه خیابان فرخی یزد». مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، (۳۴)، ۱۳۳-۱۴۸.

قربانی، نفیسه؛ اسدی کردشلی، قاسم و شریعتی، محبوبه. (۱۳۹۳). «بررسی تأثیرات طراحی روشنایی واحدهای تجاری در آلودگی نوری کلانشهرها». (مطالعه موردی خیابان جمهوری تهران)، فصلنامه هنرهای تجسمی نقش‌مایه، (۲۰)، ۵۱-۵۶.

نقسان محمدی، محمدرضا و دهقان، فاطمه. (۱۳۹۳). «طراحی بوم در طراحی فضاهای اوقات فراغت شهری ایران، بررسی تطبیقی ابعاد و مؤلفه‌های سرزندگی در خیابان قیام و دهم فروردین یزد». فصلنامه مطالعات شهر اسلامی ایرانی، (۱۶)، ۶۹-۵۵.

نقسان محمدی، محمدرضا؛ دهقان، فاطمه و منتظری، مرجان. (۱۳۹۱). «طراحی فضای شهری دوستدار محیط‌زیست در توسعه‌های نوین شهری: تطبیق توسعه و پایداری با تأکید بر طراحی دوستدار محیط‌زیست در خیابان‌های یزد». مجله شهری و معماری و بومی، (۲)، ۸۱-۹۸.

مجیدی، فاطمه سادات و تیموری، سیاوش. (۱۳۹۰). «مطالعه موردی خیابان چهارباغ برای بهبود دسترسی معلولان جسمی و جانبازان». مجله علمی-پژوهشی طب جناز، (۱۱)، ۳۶-۴۴.